

Sociology of Education

Validation of the Neglected Curriculum Pathology Model in Secondary Education: A Case Study in Tehran

Khosro Mokhtari Sola¹ , Maryam Afzalkhani² *, Zohreh Esmaeelzadeh³ , Nahid Shafiei³

1. PhD Student, Department of Educational Sciences, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran.
2. Associate Professor, Department of Educational Management, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Garmsar, Iran (Corresponding Author).
3. Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Islamshahr Branch, Islamic Azad University, Islamshahr, Iran.

❖ **Corresponding Author Email:** afzalkhani_mr@yahoo.com

Research Paper

Abstract

Receive: 2023/12/11
Accept: 2024/08/15
Published: 2024/09/07

Keywords:

Pathology, Neglected Curriculum, Secondary Education, Social Literacy, Financial Literacy, Technological Literacy, Environmental Literacy.

Article Cite:

Mokhtari Sola KH, Afzalkhani M, Esmaeelzadeh Z, Shafiei N. (2024). Validation of the Neglected Curriculum Pathology Model in Secondary Education: A Case Study in Tehran, *Sociology of Education*. 10(2): 104-115.

Purpose: The objective of this study was to validate a model for diagnosing neglected curriculum aspects in the secondary education system of Tehran.

Methodology: This applied research utilized a descriptive-survey methodology. The study population included all secondary school teachers in Tehran, from which a random sample of 370 teachers was selected. Data were collected using a researcher-designed questionnaire that assessed eight dimensions of literacy with reliability coefficients ranging from $\alpha = 0.93$ to $\alpha = 0.96$. Confirmatory factor analysis, covariance analysis, and structural equation modeling were employed to analyze the data.

Findings: The findings revealed significant correlations between causal, contextual, strategic, intervening, and consequential conditions and the neglected curriculum pathology model. These results indicate that the current secondary education curricula in Tehran require revisions and enhancements to comprehensively address the educational and developmental needs of students.

Conclusion: This study emphasizes the importance of revising and improving the secondary education curriculum. The results highlight the need for greater focus on neglected literacy dimensions, which can contribute to the overall quality of education and student development. It is recommended that educational policymakers use these findings to enhance current curricula and adopt innovative strategies to increase their effectiveness.

<https://doi.org/10.22034/ijes.2021.541983.1184>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221445.1401.15.1.1.0>

Creative Commons: CC BY 4.0

جامعه‌شناسی آموزش و پرورش

اعتبارسنجی الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی مغفول در آموزش متوسطه:

مطالعه موردی در تهران

خسرو مختاری سولا^۱، مریم افضل‌خانی^۲، زهره اسمعیل زاده^۳، ناهید شفیعی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه علوم تربیتی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران.

۲. دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران (نویسنده مسئول).

۳. استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران.

✉ ایمیل نویسنده مسئول: afzalkhani_mr@yahoo.com

مقاله تحقیقاتی

چکیده

هدف: هدف از این مطالعه، اعتبارسنجی الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی مغفول در دوره دوم متوسطه شهر تهران بود. **روش‌شناسی:** این تحقیق از نوع کاربردی و به روش توصیفی-پیمایشی انجام شد. جامعه آماری تحقیق شامل تمامی دبیران دوره دوم متوسطه شهر تهران بود که از میان آن‌ها ۳۷۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته بود که هشت بُعد سواد را با ضرایب پایایی مناسب ($\alpha = 0.93$ تا $\alpha = 0.96$) مورد سنجش قرار داد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل عاملی تأییدی، آزمون تحلیل کوواریانس و مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های تحقیق نشان داد که شرایط علی، زمینه‌ای، راهبردی، مداخله‌ای و پیامدی با الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی مغفول همبستگی معناداری دارند. این نتایج نشان می‌دهد که برنامه‌های درسی فعلی دوره دوم متوسطه تهران نیاز به بازنگری و تقویت در ابعاد مختلف سواد دارند تا بتوانند به طور جامع‌تری نیازهای آموزشی و تربیتی دانش‌آموزان را پوشش دهند.

نتیجه‌گیری: این مطالعه بر اهمیت بازنگری و اصلاح برنامه‌های درسی در دوره دوم متوسطه تأکید می‌کند. یافته‌ها نشان‌دهنده نیاز به تمرکز بیشتر بر ابعاد مغفول سواد در برنامه‌های درسی است که می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش و تربیت دانش‌آموزان کمک کند. پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران آموزشی با بهره‌گیری از این نتایج، برنامه‌های درسی فعلی را بهبود بخشند و راهکارهای نوینی را در جهت افزایش کارایی این برنامه‌ها اتخاذ کنند.

دریافت:

۱۴۰۲/۰۹/۲۰

پذیرش:

۱۴۰۳/۰۵/۲۵

انتشار:

۱۴۰۳/۰۶/۱۷

واژگان کلیدی:

آسیب‌شناسی، برنامه درسی مغفول، دوره دوم متوسطه، سواد اجتماعی، سواد مالی، سواد فناوری، سواد زیست‌محیطی.

استناد مقاله:

مختاری سولا خ، افضل‌خانی م، اسمعیل زاده ز، شفیعی ن. (۱۴۰۳). اعتبارسنجی الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی مغفول در آموزش متوسطه: مطالعه موردی در تهران. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۱۰(۲): ۱۱۵-۱۰۴.

<https://doi.org/10.22034/ijes.2021.541983.1184>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23221445.1401.15.1.1.0>

Creative Commons: CC BY 4.0

مقدمه

آموزش و پرورش یکی از پایه‌های اصلی توسعه جوامع انسانی است که به عنوان ابزار اصلی تربیت نسل‌های آینده، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این راستا، برنامه‌های درسی نقش کلیدی در جهت‌دهی به فرآیندهای آموزشی و تربیتی ایفا می‌کنند (Amiri et al., 2023; Bezi et al., 2024; Fel Araghi et al., 2024; Kafshchian Moghadam et al., 2024; Mahdian et al., 2022; Şahin et al., 2024). با این حال، یکی از چالش‌های اساسی که سیستم‌های آموزشی در سراسر جهان با آن مواجه هستند، عدم توجه به برخی جنبه‌های ضروری در برنامه‌های درسی است که می‌تواند منجر به ایجاد مشکلات جدی در فرآیند یادگیری و تربیت شود. این جنبه‌های مغفول که در ادبیات پژوهشی با عنوان "برنامه درسی مغفول" شناخته می‌شوند، شامل مباحثی همچون سواد اجتماعی، مالی، فناوری، زندگی، زیست‌محیطی، اشتغال‌زایی، تغذیه‌ای و هنری است (Bezi et al., 2024; Fel Araghi et al., 2024; Karimi et al., 2024; Mirshamsi et al., 2024; Rezapour & Purbagban, 2014; Sheikhabadi et al., 2024; Yang & Seyed Alitabar, 2024).

آسیب‌شناسی برنامه درسی به فرآیندی اشاره دارد که در آن نقاط ضعف، کاستی‌ها و جنبه‌های مغفول برنامه‌های درسی شناسایی و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند. هدف از این فرآیند، بهبود و تقویت برنامه‌های درسی از طریق شناسایی و رفع مشکلات موجود است (Amiri et al., 2023; Fielding, 1989; Khosravi & Mehrmohammadi, 2023). این رویکرد به ویژه در جوامعی که با چالش‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی مواجه هستند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این زمینه، تحقیقات نشان داده‌اند که آسیب‌شناسی برنامه درسی می‌تواند منجر به افزایش کیفیت آموزشی و در نهایت بهبود نتایج تحصیلی دانش‌آموزان شود (Hodge, 2015).

در دهه‌های اخیر، تحقیقات زیادی در مورد تأثیرات منفی برنامه‌های درسی ناقص بر یادگیری و تربیت دانش‌آموزان انجام شده است. برای مثال، تحقیقاتی نشان داده‌اند که نبود یا نقص در برخی از جنبه‌های کلیدی سواد در برنامه‌های درسی می‌تواند منجر به عدم آمادگی دانش‌آموزان برای مواجهه با چالش‌های زندگی واقعی شود (Baniasad-Azad et al., 2017). به طور مشابه، برخی پژوهش‌ها نشان داده‌اند که عدم توجه به جنبه‌های اجتماعی و زیست‌محیطی در برنامه‌های درسی می‌تواند تأثیرات منفی بر روی توسعه پایدار داشته باشد (García-Morís & Medina, 2022). به عنوان مثال، تحقیقی که در استرالیا انجام شده است، نشان می‌دهد که برنامه‌های درسی مغفول می‌توانند منجر به بروز نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی در میان دانش‌آموزان شوند (Alexander & Luckman, 2001). در ایران نیز مطالعاتی انجام شده است که نشان می‌دهند برنامه‌های درسی موجود نمی‌توانند به طور کامل نیازهای جامعه و دانش‌آموزان را برآورده کنند و بنابراین نیاز به بازنگری و اصلاح دارند (Baniasad-Azad et al., 2016).

در ایران، آموزش متوسطه به عنوان یکی از مراحل مهم تربیتی و آموزشی، نیازمند برنامه‌های درسی جامع و کارآمد است. با این حال، بررسی‌ها نشان می‌دهند که بسیاری از جنبه‌های اساسی مانند سواد اجتماعی، مالی و زیست‌محیطی در برنامه‌های درسی فعلی نادیده گرفته شده‌اند (Garshasbi et al., 2020). این نادیده‌گیری‌ها می‌تواند تأثیرات منفی زیادی بر تربیت دانش‌آموزان داشته باشد و آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌های دنیای واقعی آماده نسازد (Nahardani et al., 2022). به عنوان مثال، در تحقیقی که توسط کوپسمن (۲۰۲۳) انجام شده است، نشان داده شده است که عدم توجه به سواد اجتماعی در برنامه‌های درسی می‌تواند منجر به بروز مشکلاتی مانند فقدان توانایی در حل مسائل اجتماعی و ناتوانی در برقراری ارتباط موثر با دیگران شود (Coopmans, 2023). به طور مشابه، پژوهش‌های دیگری نیز نشان داده‌اند که نادیده‌گیری سواد مالی در برنامه‌های درسی می‌تواند باعث شود که دانش‌آموزان در مدیریت منابع مالی خود دچار مشکل شوند (Diepolder, 2024).

با توجه به چالش‌های مطرح شده، ضرورت بازنگری و اصلاح برنامه‌های درسی در دوره متوسطه بیش از پیش احساس می‌شود. این بازنگری باید به گونه‌ای انجام شود که تمامی جنبه‌های مورد نیاز برای تربیت دانش‌آموزانی که توانایی مواجهه با چالش‌های زندگی واقعی را دارند، در برنامه‌های درسی گنجانده شود (Duman, 2023). در این راستا، تحقیقات نشان داده‌اند که استفاده از مدل‌های آموزشی مبتنی بر رویکردهای مثبت می‌تواند به بهبود کیفیت آموزشی و تربیتی کمک کند (Araghi, 2024). به عنوان مثال، مدلی که توسط جانستون (۲۰۲۲) پیشنهاد شده است، بر اهمیت آموزش مهارت‌های زندگی و توسعه فردی تأکید دارد. این مدل نشان می‌دهد که آموزش مهارت‌های زندگی به دانش‌آموزان می‌تواند آن‌ها را برای مواجهه با چالش‌های زندگی واقعی آماده کند و به آن‌ها کمک کند تا به شهروندانی مسئول و آگاه تبدیل شوند (Araghi, 2024). بنابراین، یکی از اهداف اصلی این تحقیق، اعتبارسنجی الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی مغفول در آموزش متوسطه است تا بتوان به نتایجی دقیق و کاربردی در این زمینه دست یافت.

تحقیقات متعددی در زمینه آسیب‌شناسی برنامه درسی در ایران و سایر کشورها انجام شده است. به عنوان مثال، تحقیقی که توسط آکساندر و لاکمن (۲۰۰۱) انجام شده است، نشان می‌دهد که برنامه‌های درسی در بسیاری از کشورها نیاز به بازنگری و اصلاح دارند تا بتوانند نیازهای واقعی دانش‌آموزان را برآورده کنند (Alexander & Luckman, 2001). در ایران نیز پژوهش‌هایی انجام شده است که نشان می‌دهند برنامه‌های درسی موجود نیاز به بازنگری دارند تا بتوانند با چالش‌های جدید سازگار شوند (Garshasbi et al., 2020). به عنوان مثال، در تحقیقی که توسط نیری (۲۰۲۲) انجام شده است، نشان داده

شده است که برنامه‌های درسی فعلی در ایران نمی‌توانند به طور کامل نیازهای جامعه را برآورده کنند و بنابراین نیاز به بازنگری دارند. این تحقیق نشان می‌دهد که نادیده‌گیری جنبه‌های اساسی مانند سواد اجتماعی، مالی و زیست‌محیطی می‌تواند منجر به بروز مشکلاتی در تربیت دانش‌آموزان شود (Nayeri et al., 2017). به طور مشابه، تحقیقاتی در کشورهای دیگر نیز نشان داده‌اند که برنامه‌های درسی نیاز به بازنگری و اصلاح دارند تا بتوانند با نیازهای جدید سازگار شوند (Coopmans, 2023). در نهایت، با توجه به چالش‌های موجود در برنامه‌های درسی مغفول در ایران و سایر کشورها، ضرورت بازنگری و اصلاح این برنامه‌ها به وضوح مشخص است. لذا، هدف پژوهش حاضر، اعتبارسنجی الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی مغفول در آموزش متوسطه بود.

روش‌شناسی

روش تحقیق از نوع کاربردی و از حیث روش، توصیفی-پیمایشی بوده است. جامعه آماری در بخش کمی شامل کلیه دبیران دوره دوم متوسطه شهر تهران به تعداد ۱۰۱۵۰ نفر در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ بودند. با استفاده از فرمول حجم نمونه کوکران حجم نمونه دبیران دوره دوم متوسطه شهر تهران ۳۷۰ نفر بطور تصادفی انتخاب شدند.

$$n = \frac{1.96^2 \times 10150 \times 0.5 \times (1 - 0.5)}{(0.05)^2 \times (10150 - 1) + 1.96^2 \times 0.5 \times (1 - 0.5)} = 370.185 \approx 370$$

جدول ۱. ضریب اعتبار پرسشنامه محقق ساخته ابعاد برنامه درسی مغفول مانده

شماره	ابعاد برنامه درسی مغفول مانده	تعداد گویه	ضریب اعتبار
۱	سواد اجتماعی	۱-۱۹	۰/۹۵
۲	سواد مالی	۲۰-۳۹	۰/۹۳
۳	سواد فناوری	۴۰-۶۱	۰/۹۶
۴	سواد زندگی	۶۲-۸۵	۰/۹۴
۵	سواد زیست-محیطی	۸۶-۱۰۲	۰/۹۲
۶	سواد اشتغال زایی	۱۰۳-۱۲۸	۰/۹۵
۷	سواد تغذیه ای	۱۲۹-۱۵۲	۰/۹۳
۸	سواد هنری	۱۵۳-۱۷۲	۰/۹۴

روش جمع آوری اطلاعات در این تحقیق بر دو بخش کتابخانه‌ای و میدانی بوده است. در بخش کتابخانه‌ای با استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی در سایت‌های معتبر علمی داخلی (SID, Magiran, Normags, Irandoc, ...) و خارجی (Elsvier, Springer, Emerald, ...)، مقالات و مستندات علمی در رابطه با عنوان تحقیق استخراج شد. در بخش میدانی با استفاده از مصاحبه عمیق و پرسشنامه اطلاعات مورد نظر در رابطه با آسیب‌شناسی برنامه‌درسی مغفول دوره دوم متوسطه جمع آوری شد.

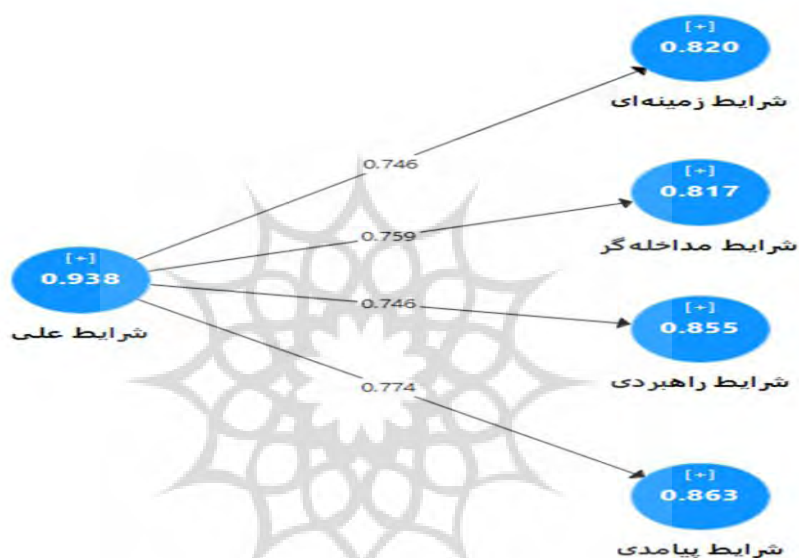
در این پژوهش مقدار آزمون کیزر-میر-الکین برابر با ۰/۹۱۴ است. بنابراین، اندازه نمونه برای تحلیل عاملی مناسب است. همچنین، مقدار احتمال خطای آزمون بارتلت کوچک‌تر از سطح ۰/۰۰۱ است. بنابراین، شرط لازم برای انجام تحلیل عاملی فراهم شده است.

یافته‌ها

فرضیه اول: شرایط علی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد.

در شکل ۱. ضرایب مسیر (بارهای عاملی) تأثیر شرایط علی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول، و نیز پایایی ترکیبی^۱ هر یک از عناصر اصلی مدل شناسایی برنامه درسی مغفول ارائه شده است. در این شکل، تأثیر متغیر مستقل یا متغیر برون‌زا بر متغیرهای وابسته یا متغیرهای درون‌زا نشان داده شده است. اعداد نوشته شده بر روی مسیرها ضرایب مسیر (بارهای عاملی) را نشان می‌دهد. اعداد داخل دایره‌ها، نیز نشان‌دهنده پایایی ترکیبی هستند. در واقع، قدرت تأثیر متغیر مستقل بر متغیرهای وابسته به‌وسیله بار عاملی نشان داده شده است.

بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کوچک‌تر از $0/3$ باشد، میزان تأثیر ضعیف است. بارعاملی بین $0/3$ تا $0/6$ قابل قبول و بیشتر از $0/6$ بسیار مطلوب است. همچنین، اگر مقدار پایایی ترکیبی بیشتر از $0/7$ باشد، نشان‌دهنده پایداری درونی مناسب هر سازه است؛ مقدار کمتر از $0/6$ ، نیز بیانگر عدم وجود پایایی است. همان‌طور که شکل ۱ نشان می‌دهد، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) بالاتر از $0/6$ و تمام مقادیر پایایی ترکیبی بیشتر از $0/6$ هستند. بنابراین، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) و تمام مقادیر پایایی ترکیبی معنی‌دار هستند. بنابراین، فرضیه تأیید می‌شود و نتیجه‌گیری می‌شود، شرایط علی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد.

شکل ۱. پایایی ترکیبی و ضرایب مسیر (بارهای عاملی) تأثیر شرایط علی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول

همچنین، برای آزمون معنی‌داری ضرایب مسیر (بارهای عاملی) از روش بوت‌استرپ^۲ استفاده شد. مقادیر بوت‌استرپ بر اساس آزمون t استیوونت^۳ گزارش و تفسیر می‌شوند. در شکل ۹-۴، مقادیر بوت‌استرپ گزارش شده است. در این شکل، اعداد روی خطوط مسیر، مقادیر بوت‌استرپ را نشان می‌دهند. همچنین، تمام مقادیر در سطح $0/01$ معنی‌دار هستند.

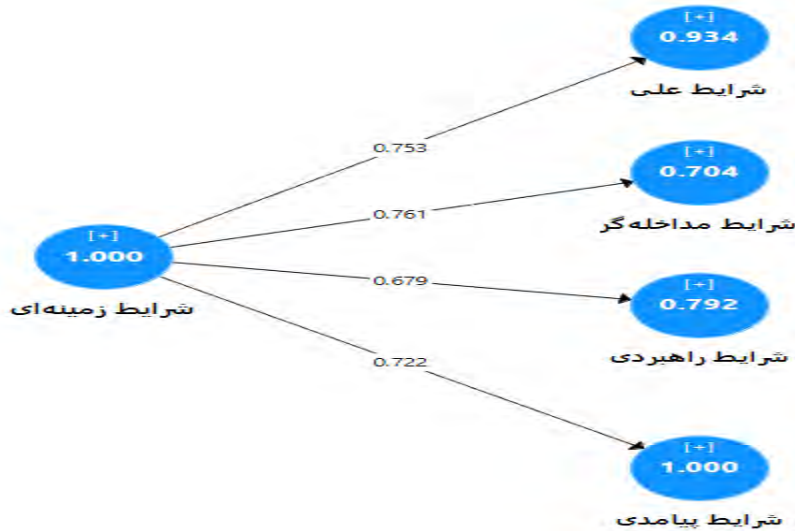
فرضیه دوم: شرایط زمینه‌ای بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد.

شکل ۲، نشان می‌دهد، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) بالاتر از $0/6$ و تمام مقادیر پایایی ترکیبی بیشتر از $0/6$ هستند. بنابراین، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) و تمام مقادیر پایایی ترکیبی معنی‌دار هستند. بنابراین، فرضیه تأیید می‌شود و نتیجه‌گیری می‌شود، شرایط زمینه‌ای بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد.

1. Composite Reliability (CR)

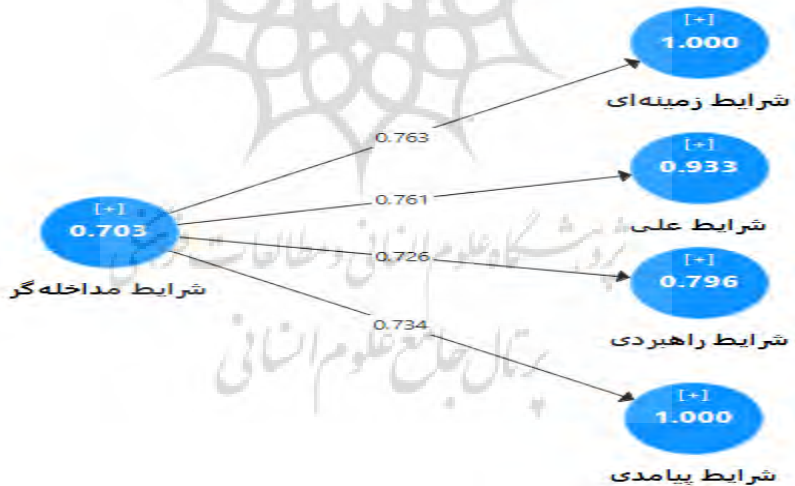
2. Bootstrapp

3. Student's t-test

شکل ۲. پایایی ترکیبی و ضرایب مسیر (بارهای عاملی) تأثیر شرایط زمینه‌ای بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول

همچنین، در شکل ۲، تمام مقادیر بوت‌استرپ گزارش شده در روی خطوط مسیر در سطح $0/01$ معنی‌دار هستند. فرضیه سوم: شرایط مداخله‌گر بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد. شکل ۳، نشان می‌دهد، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) و تمام مقادیر پایایی ترکیبی معنی‌دار هستند. بنابراین، فرضیه تأیید می‌شود و نتیجه‌گیری می‌شود، شرایط مداخله‌گر بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد.

شکل ۳. پایایی ترکیبی و ضرایب مسیر (بارهای عاملی) تأثیر شرایط مداخله‌گر بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول

همچنین، شکل ۳، نشان می‌دهد، تمام مقادیر بوت‌استرپ در سطح $0/01$ معنی‌دار هستند. فرضیه چهارم: شرایط راهبردی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد. شکل ۴، نشان می‌دهد، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) بالاتر از $0/6$ و تمام مقادیر پایایی ترکیبی بیشتر از $0/6$ هستند. بنابراین، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) و تمام مقادیر پایایی ترکیبی معنی‌دار هستند. بنابراین، فرضیه تأیید می‌شود و نتیجه‌گیری می‌شود، شرایط راهبردی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد.

شکل ۴. پایایی ترکیبی و ضرایب مسیر (بارهای عاملی) تأثیر شرایط راهبردی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول

همچنین، در شکل ۴، تمام مقادیر بوت‌استرپ گزارش شده در روی خطوط مسیر در سطح $0/01$ معنی‌دار هستند. فرضیه پنجم: شرایط پیامدی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد.

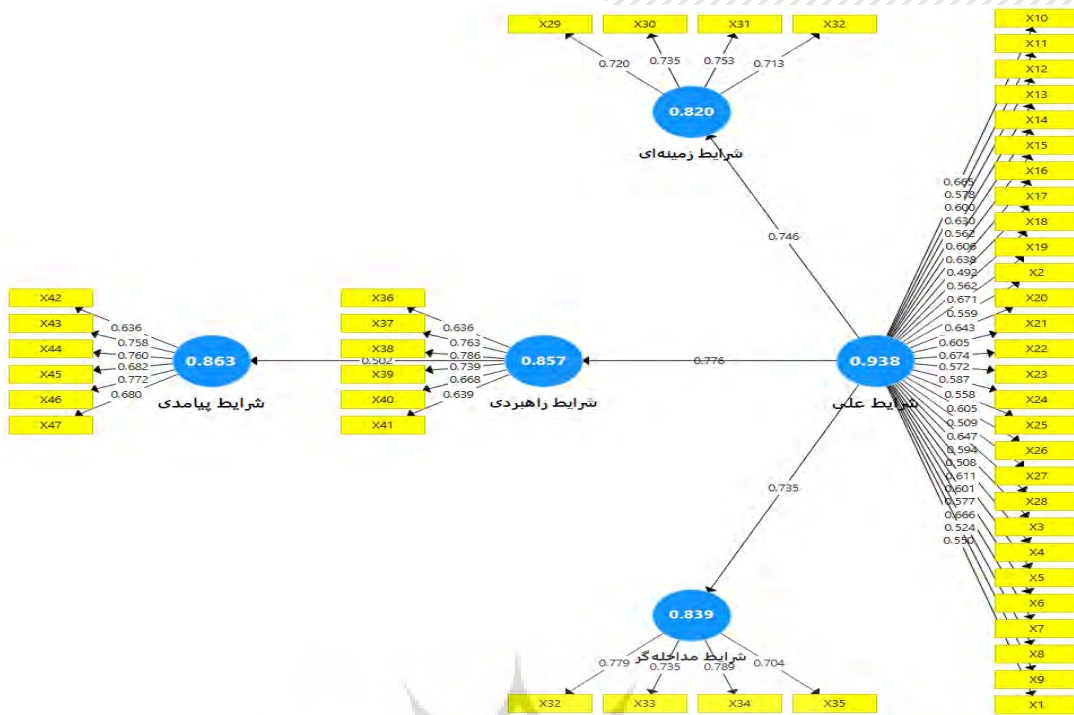
شکل ۵، نشان می‌دهد، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) بالاتر از $0/6$ و تمام مقادیر پایایی ترکیبی بیشتر از $0/6$ هستند. بنابراین، تمام ضرایب مسیر (بارهای عاملی) و تمام مقادیر پایایی ترکیبی معنی‌دار هستند. بنابراین، فرضیه تأیید می‌شود و نتیجه‌گیری می‌شود، شرایط پیامدی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول تأثیر دارد.

شکل ۵. پایایی ترکیبی و ضرایب مسیر (بارهای عاملی) تأثیر شرایط پیامدی بر مدل شناسایی برنامه درسی مغفول

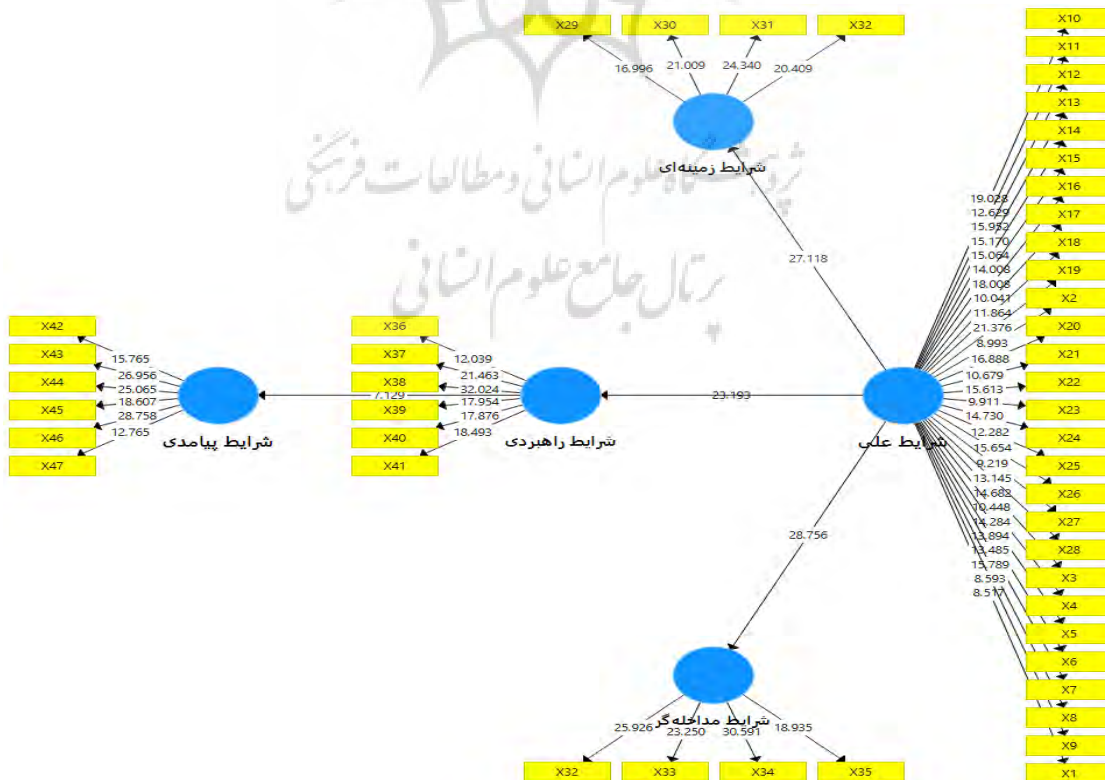
همچنین، در شکل ۵، تمام مقادیر بوت‌استرپ گزارش شده در روی خطوط مسیر در سطح $0/01$ معنی‌دار هستند.

شکل ۶، نشان می‌دهد، تمام ضرایب مسیر مدل ساختاری برنامه درسی مغفول معنی‌دار است. بر این اساس، بار عاملی آن‌ها مطلوب و قابل قبول است. همچنین، تمام مقادیر پایایی ترکیبی (اعداد داخل دایره) بیشتر از $0/6$ هستند. بنابراین، نتیجه‌گیری می‌شود، مدل ساختاری برنامه درسی مغفول، از اعتبار برخوردار است.

شکل ۶. پایایی ترکیبی و ضرایب مسیر مدل ساختاری برنامه درسی مغفول

همچنین، در شکل ۶ تمام مقادیر بوت‌استرپ مدل ساختاری برنامه درسی مغفول گزارش شده در روی خطوط مسیر در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار هستند. بر این اساس، برازش مدل ساختاری از حیث مقدار آماره t-value تأمین است. به عبارت دیگر، تمام بارهای عاملی، مقدار بالای ۲/۲۵۸ را به خود اختصاص داده‌اند.

شکل ۷. مقادیر بوت‌استرپ مدل ساختاری برنامه درسی مغفول

برای بررسی برازش مدل ساختاری از سه شاخص اندازه اثر F^2 ، ارتباط پیش‌بین Q^2 و ضریب تعیین R^2 استفاده می‌شود. در جدول ۲، مقادیر این سه شاخص ارائه شده است.

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل ساختاری برنامه درسی مغفول

عامل‌ها	ضریب تعیین R^2	ارتباط پیش‌بین Q^2	اندازه اثر F^2
شرایط علی	-	-	
شرایط راهبردی	۰/۶۰۲	۰/۳۹۵	۱/۵۱۵
شرایط زمینه‌ای	۰/۵۵۸	۰/۳۹۱	۱/۲۵۵
شرایط مداخله‌گر	۰/۵۴۲	۰/۳۹۸	۱/۱۷۶
شرایط پیامدی	۰/۶۴۱	۰/۳۵۰	۰/۱۹۵

در ستون دوم جدول ۲، شاخص ضریب تعیین R^2 ، تعیین‌کننده اثرات چندگانه متغییر مکنون برون‌زا (شرایط علی) بر متغیرهای مکنون درون‌زا (شرایط راهبردی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و شرایط پیامدی) است. با توجه به بالا بودن مقادیر شاخص ضریب تعیین R^2 ، نتیجه‌گیری می‌شود، اثر چندگانه متغییر شرایط علی بر متغیرهای شرایط راهبردی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و شرایط پیامدی قوی است.

در ستون سوم جدول ۲، شاخص ارتباط پیش‌بین یا Q^2 ارائه شده است. این شاخص، قدرت پیش‌بینی مدل در سازه‌های درون‌زا (شرایط راهبردی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و شرایط پیامدی) را مشخص می‌کند. در حقیقت، مدل‌هایی که دارای برازش ساختاری قابل قبول هستند، باید قابلیت پیش‌بینی متغیرهای درون‌زای مدل را داشته باشند. به دیگر سخن، در صورتی که در یک مدل، روابط بین سازه‌ها به درستی تعریف شده باشند، سازه‌ها تأثیر کافی بر یکدیگر می‌گذارند و از این راه فرضیه‌ها به درستی تأیید می‌شوند. با توجه به اینکه، مقادیر شاخص ارتباط پیش‌بین یا Q^2 ، مثبت هستند، نتیجه‌گیری می‌شود، برازش مدل مطلوب است؛ همچنین، مدل دارای قدرت پیش‌بینی‌کنندگی مناسب است.

در ستون چهارم جدول ۲، نیز شاخص اندازه اثر F^2 ارائه شده است. این شاخص برای متغیرهای برون‌زا (شرایط علی) مصداق دارد. شاخص اندازه اثر F^2 برای یک متغیر برون‌زا، میزان تغییرات در برآورد متغیرهای درون‌زا (شرایط راهبردی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر و شرایط پیامدی) را، زمانی که اثر آن متغیر حذف شود، نشان می‌دهد. مقادیر کمتر از ۰/۰۲، نشان‌دهنده قدرت پیش‌بینی اندک؛ بین ۰/۰۲ تا ۰/۱۵، مبین قدرت پیش‌بینی متوسط؛ بین ۰/۱۵ تا ۰/۳۵، بیانگر قدرت پیش‌بینی خوب؛ بالاتر از ۰/۳۵، نشانگر قدرت پیش‌بینی قوی است. همان‌طور که داده‌های جدول ۱۷-۴ نشان می‌دهد، شرایط راهبردی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر دارای قدرت پیش‌بینی قوی و شرایط پیامدی دارای قدرت پیش‌بینی خوب است.

بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه، هدف اصلی بررسی و اعتبارسنجی الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی مغفول در دوره دوم متوسطه در شهر تهران بود. نتایج این تحقیق نشان داد که شرایط علی، زمینه‌ای، راهبردی، مداخله‌ای و پیامدی با الگوی مورد مطالعه همبستگی معناداری داشتند. این نتایج نشان‌دهنده آن است که برنامه‌های درسی فعلی در دوره دوم متوسطه تهران نیاز به بازنگری و بهبود دارند تا بتوانند به صورت جامع‌تری نیازهای آموزشی دانش‌آموزان را برآورده کنند. یکی از مهم‌ترین یافته‌های این تحقیق، همبستگی معنادار میان شرایط علی و الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی بود. این نتیجه با مطالعات پیشین هم‌خوانی دارد که نشان می‌دهند نادیده گرفتن عوامل علی می‌تواند منجر به بروز مشکلات جدی در اجرای برنامه‌های درسی شود. برای مثال، تحقیقاتی مانند مطالعات (Baniasad-Azad, Tavakoli, and Ketabi, 2017) و (Hodge, 2015) نشان داده‌اند که برنامه‌های درسی که به خوبی به عوامل علی توجه نمی‌کنند، معمولاً نمی‌توانند به طور مؤثر به اهداف آموزشی خود دست یابند (Baniasad-Azad et al., 2017; Hodge, 2015).

همچنین، همبستگی معنادار میان شرایط زمینه‌ای و الگوی آسیب‌شناسی نیز از دیگر یافته‌های مهم این تحقیق بود. این نتیجه تأییدکننده یافته‌های پژوهش‌های پیشین است که نشان می‌دهند شرایط زمینه‌ای مانند فرهنگ، منابع و ساختارهای آموزشی می‌توانند تأثیر قابل توجهی بر کارایی برنامه‌های

درسی داشته باشند (Coopmans, 2023). به عنوان مثال، مطالعه‌ای توسط Duman (2023) نشان داد که عدم تطابق برنامه‌های درسی با شرایط زمینه‌ای منجر به کاهش اثربخشی آن‌ها می‌شود (Duman, 2023).

در بخش دیگری از این تحقیق، همبستگی میان شرایط راهبردی و الگوی آسیب‌شناسی بررسی شد که نتایج نشان داد این رابطه نیز معنادار است. این یافته با مطالعاتی مانند مطالعه Garshasbi, Vajargah, and Mahboubeh (2020) هم‌خوانی دارد که نشان می‌دهند استفاده از راهبردهای مؤثر در تدوین و اجرای برنامه‌های درسی می‌تواند به بهبود کیفیت آموزشی کمک کند (Garshasbi et al., 2020). به عنوان مثال، پژوهش‌های پیشین نشان داده‌اند که برنامه‌های درسی که از راهبردهای نوین و مبتنی بر نیازهای واقعی دانش‌آموزان استفاده می‌کنند، معمولاً موفق‌تر هستند (Araghi, 2024).

همچنین، همبستگی معنادار میان شرایط مداخله‌ای و الگوی آسیب‌شناسی برنامه درسی از دیگر یافته‌های این تحقیق بود. این نتیجه نیز با مطالعات پیشین هم‌خوانی دارد. برای مثال، تحقیقی که توسط Ivanoff and Hottel (2013) انجام شد، نشان داد که شرایط مداخله‌ای مانند حمایت‌های مدیریتی و منابع مالی می‌تواند تأثیر زیادی بر اجرای موفقیت‌آمیز برنامه‌های درسی داشته باشد (Ivanoff & Hottel, 2013).

در نهایت، همبستگی معنادار میان شرایط پیامدی و الگوی آسیب‌شناسی نشان داد که نتایج این تحقیق با مطالعات پیشین مانند تحقیقاتی که توسط Farsi et al. (2022) انجام شده است (Farsi et al., 2022)، هم‌خوانی دارد. این مطالعات نشان داده‌اند که پیامدهای نهایی برنامه‌های درسی می‌تواند به طور مستقیم تحت تأثیر کیفیت و کارایی اجرای این برنامه‌ها باشد. به عنوان مثال، برنامه‌های درسی که به طور کامل به نیازهای دانش‌آموزان پاسخ نمی‌دهند، معمولاً نتایج مطلوبی را در پی نخواهند داشت (Diepolder, 2024).

این تحقیق با وجود داشتن دستاوردهای قابل توجه، با محدودیت‌هایی نیز همراه بود که باید در تفسیر نتایج مورد توجه قرار گیرند. نخستین محدودیت، انتخاب نمونه بود. با اینکه نمونه تحقیق به صورت تصادفی از میان دبیران دوره دوم متوسطه تهران انتخاب شد، اما نتایج به دست آمده ممکن است به طور کامل قابل تعمیم به سایر مناطق یا گروه‌های آموزشی نباشد. دومین محدودیت مربوط به ابزارهای مورد استفاده در این تحقیق است. اگرچه پرسشنامه‌های استفاده شده از پایایی و روایی قابل قبولی برخوردار بودند، اما همچنان احتمال وجود سوگیری‌های پاسخ‌دهی از سوی شرکت‌کنندگان وجود دارد. محدودیت سوم به روش‌های آماری استفاده شده برمی‌گردد. هرچند از روش‌های معتبر و مورد تأیید آماری استفاده شد، اما همچنان ممکن است که نتایج تحت تأثیر عوامل غیرقابل کنترل قرار گرفته باشد.

با توجه به نتایج این تحقیق و محدودیت‌های ذکر شده، چندین پیشنهاد برای تحقیقات آینده مطرح می‌شود. نخست، پیشنهاد می‌شود که مطالعات مشابهی در مناطق دیگر ایران و یا در سطح ملی انجام شود تا بتوان نتایج را به طور جامع‌تری تعمیم داد. دوم، پژوهشگران می‌توانند از ابزارهای متنوع‌تری برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده کنند تا اطمینان حاصل شود که تمامی جنبه‌های موضوع به طور کامل پوشش داده شده است. سوم، پیشنهاد می‌شود که مطالعاتی با استفاده از روش‌های کیفی و ترکیبی انجام شود تا بتوان عمق بیشتری به تحلیل داده‌ها افزود و فهم بهتری از موضوع به دست آورد. همچنین، تحقیقاتی که بر روی تأثیرات بلندمدت اجرای برنامه‌های درسی مختلف بر روی دانش‌آموزان تمرکز دارند، می‌تواند به بهبود و توسعه برنامه‌های درسی کمک کند.

با توجه به نتایج به دست آمده از این تحقیق، چندین پیشنهاد عملی برای بهبود برنامه‌های درسی در دوره دوم متوسطه مطرح می‌شود. نخست، پیشنهاد می‌شود که سیاست‌گذاران آموزشی با توجه به یافته‌های این تحقیق، بازنگری جامعی در برنامه‌های درسی فعلی انجام دهند و جنبه‌های مغفول مانند سواد اجتماعی، مالی، زیست‌محیطی و فناوری را به طور کامل در این برنامه‌ها بگنجانند. دوم، آموزش معلمان و مدیران مدارس در زمینه‌های مورد نیاز برای اجرای موفقیت‌آمیز برنامه‌های درسی جدید باید در اولویت قرار گیرد. سوم، پیشنهاد می‌شود که همکاری‌های بین‌المللی با سایر کشورها و سازمان‌های آموزشی برای بهره‌گیری از تجربیات موفق در زمینه طراحی و اجرای برنامه‌های درسی صورت گیرد. در نهایت، ارزیابی مستمر و پایش نتایج اجرای برنامه‌های درسی جدید باید به عنوان یک فرآیند پایدار و مداوم در سیستم آموزشی در نظر گرفته شود تا اطمینان حاصل شود که برنامه‌های درسی به اهداف تعیین شده دست می‌یابند و نیازهای واقعی دانش‌آموزان را برآورده می‌کنند.

در نتیجه، این تحقیق به‌خوبی نشان داد که برنامه‌های درسی مغفول در دوره دوم متوسطه نیازمند توجه و بازنگری جدی هستند. با اجرای پیشنهادات فوق، می‌توان انتظار داشت که کیفیت آموزش در این دوره بهبود یابد و دانش‌آموزان به مهارت‌ها و دانشی که برای موفقیت در زندگی و جامعه نیاز دارند، دست یابند.

تشکر و قدرانی

بدین وسیله پژوهشگران از شرکت کنندگان در پژوهش به دلیل مشارکت فعال در پژوهش و از مسئولان آن‌ها به دلیل موافقت جهت انجام پژوهش و انجام پرسشنامه تقدیر و تشکر می‌شود.

References

- Alexander, K. R., & Luckman, J. (2001). Australian Teachers' Perceptions and Uses of the Sport Education Curriculum Model. *European Physical Education Review*, 7(3), 243-267. [DOI]
- Amiri, M., Rahmani, J., & Saadatmand, Z. (2023). Studying the Social Health of Students with an Emphasis on Curriculum Planning [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 6(2), 168-175. [DOI]
- Araghi, A. F. (2024). Design and Validation of a Curriculum Model Based on Positive Education Approach in Iran's Secondary Education. *Ijes*, 7(1), 179-188. [DOI]
- Baniasad-Azad, S., Tavakoli, M., & Ketabi, S. (2016). EFL Teacher Education Programs in Iran: The Absence of Teachers' Involvement. *Iranian Journal of Applied Linguistics*, 19(2), 61-86. [DOI]
- Baniasad-Azad, S., Tavakoli, M., & Ketabi, S. (2017). Teachers' Reflections on the Practicality of English in-Service Courses in Iran. *31 the Southeast Asian Journal of English Language Studies*, 23(3), 97-107. [DOI]
- Bezi, A., Fakoori, H., Bayani, A. A., & Saemi, H. (2024). Design and Validation of an Environmental Education Curriculum Model for Higher Education Based on the "Aker" Approach [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 7(1), 79-90. [DOI]
- Coopmans, M. (2023). Critical-Democratic Citizenship in Dutch Tertiary Vocational Education: Analyzing Opportunities for Growth. *Citizenship Social and Economics Education*, 22(3), 152-171. [DOI]
- Diepolder, C. S. (2024). Exploring the Impact of Sustainable Entrepreneurial Role Models on Students' Opportunity Recognition for Sustainable Development in Sustainable Entrepreneurship Education. *Sustainability*, 16(4), 1484. [DOI]
- Duman, B. (2023). Evaluation of Information Technology Curriculum Framework Through Context-Input-Process-Product Model. *Problems of Education in the 21st Century*, 81(6), 789-810. [DOI]
- Farsi, Z., Nasiri, M., Sajadi, S. A., & Khavasi, M. (2022). Comparison of Iran's Nursing Education With Developed and Developing Countries: A Review on Descriptive-Comparative Studies. *BMC Nursing*, 21(1). [DOI]
- Fel Araghi, A., Azodolmolki, S., & Hosseini Mirsafi, A. A. (2024). Design and Validation of a Curriculum Model Based on Positive Education Approach in Iran's Secondary Education [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 7(1), 179-188. [DOI]
- Fielding, G. (1989). Improving Curriculum and Assessment Through a School-University Partnership. *Nassp Bulletin*, 73(513), 63-74. [DOI]
- García-Morís, R., & Medina, R. M. (2022). Trainee Teachers' Perceptions of Socio-Environmental Problems for Curriculum Development. *Social Sciences*, 11(10), 445. [DOI]
- Garshasbi, A., Vajargah, K. F., & Mahboubeh, A. (2020). Investigating the Position of Ethnicity in the Curriculums of the New High School System. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 3(2), 110-121. [DOI]
- Hodge, S. (2015). Alienating Curriculum Work in Australian Vocational Education and Training. *Critical Studies in Education*, 57(2), 143-159. [DOI]
- Ivanoff, C. S., & Hottel, T. L. (2013). Comprehensive Training in Suspected Child Abuse and Neglect for Dental Students: A Hybrid Curriculum. *Journal of Dental Education*, 77(6), 695-705. [DOI]
- Kafshchian Moghadam, A., Maleki, H., & Sadeghi, A. (2024). Designing a Citizenship Rights Curriculum Model for the Second Period of Elementary Education [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 7(2), 1-7. [DOI]
- Karimi, A., Gholtash, A., & Machinchi, A. A. (2023). Develop and validate a model for teaching metacognitive skills based on quantum thinking to student-teachers. *Sociology of Education*, 9(1), 359-370. [DOI]
- Khosravi, R. A., & Mehrmohammadi, M. (2023). Design and Validation of Decentering Schemes for Decision-Making about Curriculum Based on Schwab's Theory and Features of the Curriculum Development System in Iran. *iase-idje*, 6(1), 12-30. [DOI]
- Mahdian, R., Poushaneh, K., Rezazadeh, H. R., & Maleki, H. (2022). Designing a National Identity Curriculum Model for the Second Elementary Grade. *iase-idje*, 5(3), 128-141. [DOI]
- Mirshamsi, H., Mohammadi Ahmad Abadi, N., & Alizadeh Asli, A. (2024). Identifying the Dimensions and Components of the Play-Based Curriculum in the Preschool Period based on the Montessori Theory. *Sociology of Education*, 10(1), 141-151. [DOI]
- Nahardani, S. Z., Arabshahi, S. K. S., & Pashmdarfard, M. (2022). Developing the Spiritual Health Curriculum Approach Based on Tyler's Model in Iran. *Medical Journal of the Islamic Republic of Iran*. [DOI]

- Nayeri, N. D., Shariat, E., Tayebi, Z., & Ghorbanzadeh, M. (2017). Challenges of Postgraduate Critical Care Nursing Program in Iran. *Medical Journal of the Islamic Republic of Iran*, 31(1), 53-59. [DOI]
- Rezapour, Y., & Purbaghban, S. (2014). Investigation on Tabriz University Teachers' Experiences of the Ignored Curriculum in General Courses. *Open Journal of Applied Sciences*, 04(06), 375-382. [DOI]
- Şahin, A., Soylu, D., & Jafari, M. (2024). Professional Development Needs of Teachers in Rural Schools [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 7(1), 219-225. [DOI]
- Sheikhabadi, I., Bagheri, M., & Jahed, H. (2024). Identifying the Supervisory Components of Instructional and Educational Leaders of Primary Schools in order to Providing a Comprehensive Pattern for Iran's Government Education. *Sociology of Education*, 10(1), 295-304. [DOI]
- Yang, J., & Seyed Alitabar, S. H. (2024). The Effects of School Size on Student Participation and Sense of Community [Research Article]. *Iranian Journal of Educational Sociology*, 7(1), 205-211. [DOI]

